

ÇEVRE KİRLENMESİNİN EKONOMİK BOYUTLARI

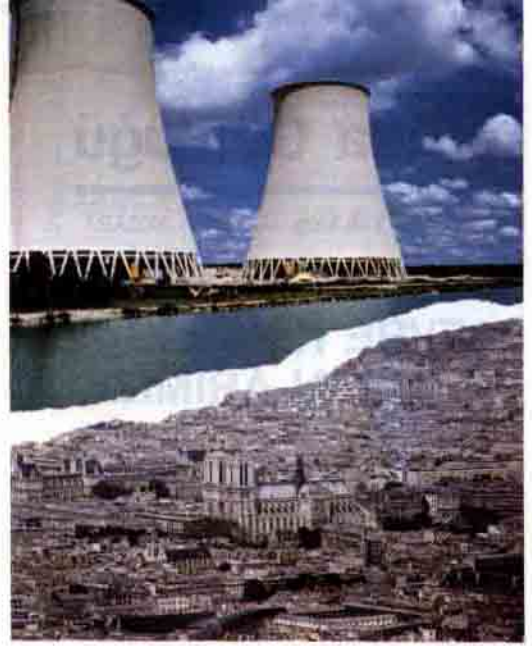
Doç.Dr. Nazif GÜRDOĞAN

Yeryüzünün kaynakları tükenmeyecek kadar bol olsaydı; değişik ürün ve hizmetlerin üretimi ve üretim hacmi, üretimde uygulanacak teknoloji ve tüketicilerin tercihlerinin ekonomik açıdan fazla bir önemi olmayacaktı. Bunun sonucu tüketicilerin istediği hiçbir ürün ve hizmetin kıtlığı çekilmeyecek, üretici ya da tüketici, kâr ya da faydasını en üst düzeye çıkarmak için, sonu alınmaz bir üretim ya da tüketim yarışına girmeyecekti.

Akan hayat içinde, üretimde kullanılan kaynaklar sınırsız olmadığı gibi, ihtiyaçları gidermek için, tüketicilerin gelirleri de sonsuz değildir. Bu yüzden, üreticiler hangi üründen ne kadar ve nasıl üreteceklerini, tüketiciler de değişik ürünlerden ne kadar tüketeceklerini belirlemek zorundadırlar.

Dünyanın büyük bir bölümünde, üretilecek ürünler, üretim miktarları ve üretimde uygulanacak teknolojinin seçimi, değişik ürünlerin tüketim hacimleri, piyasa mekanizması tarafından belirlenir. Piyasa ya da pazar mekanizması içinde üreticiler kârlarını, tüketiciler de tatmin ve faydalarını en üst düzeye çıkarmak için, tüm duygulardan arınmış bir biçimde acımasızca yarışır. Pazar mekanizması içinde tek tek kişilerin akılcı davranarak çıkarlarını büyütme çabaları, klasik iktisatçılara göre, aynı zamanda toplumun da yararındır. Ancak, gerçekte pazar mekanizması kusursuz işlemediği gibi, üretim ve tüketim faaliyetleri, özel ve sosyal çevrede, ticarî maliyetler içinde hesaba katılmayan oldukça olumsuz dışsal etkiler doğurmaktadır. İçinde bulunduğu özel ve sosyal çevrede, ortaya çıkan zararlı ve istenmeyen etkilerin başında çevre kirlenmesi gelmektedir. Çevre kirlenmesi doğrudan ya da dolaylı bir biçimde bir üretim ya da tüketim faaliyetiyle ilgilidir.

Değişik sanayi sektörlerinde yapılan üretim, tüketicilerin sahip olduğu ev, bahçe, araba gibi değişik taşınır ve taşınmaz varlıklarında, yani özel çevrelerinde kirlenmelere yol açmaktadır. Aynı şekilde sanayideki üretimin artıkları, özel çevrede olduğu kadar, parklar, yollar, göller, nehirler, denizler ve hava gibi özel çevreyi de içeren ve toplumun bütününün paylaştığı sosyal çevreyi de büyük ölçüde kirlenmektedir. Bunun sonucu su, toprak ve hava kirlenerek, insan sağlığı ile birlikte, yeryüzündeki tüm

canlıların varlıklarını sürdürmelerini zorlaştırmakta ve bir noktadan sonra da imkânsız hale getirmektedir.

Motorlu araçların egzoz gazları, kentlerin havasını kirlenmekle kalmıyor; sayıları zamanla katlanarak artan arabalar, kent ulaşım sisteminin alt-üst olmasına yol açıyorlar. Yoğun trafik, şehiriçi ulaşımını güçleştirmenin yanında, doğurduğu gürültü ve tedirginlik ile insanların sağlığını da bozuyor.

Kâğıt, çimento ve kimyasal madde üreten fabrikaların çıkardığı baca gazları, tozlar ve endüstriyel atıklar, havayı, bitki örtüsünü ve suları kirlenerek, tarımı ve sulardaki canlı hayatı yok ediyor.

Çevre kirlenmesi günümüzde, Çernobil nükleer enerji santralindeki kazada olduğu gibi, uluslararası bir boyut kazanmıştır. Kaza Çernobil'de oluyor; ama etkileri komşu ülkelerden başlamak üzere, neredeyse tüm dünyada kendini gösteriyor. Meyvalar, sebzeler ve sulardaki canlılar radyoaktif madde taşıyıcılar haline geliyorlar.

Çevre sorunlarına sağlıklı bir çözüm bulmak için, öncelikle bilim ve teknoloji politikalarında tabiata karşı olan bakışı ve yaklaşımı belirleyen ölçütleri bütünüyle değiştirmek gerekir. Bugünün insanı, içinde yaşadığı tabiata sorumsuzca davranıyor. Oysa amaç tabiata egemen olmak ya da onu üretime yani endüstriyel ürünlere dönüştürmek değil; onunla uyum içinde olmaktır. Tabiatı, maliyetini hiç hesaba katmadığımız sınırsız bir kaynak olarak değil de, her geçen gün biraz daha tükettiğimiz kısıtlı ve çok önemli bir özsermaye gibi görmenin zamanı artık gelmiştir.

Tabiata olan bakış ister ona egemen olma, isterse onu değiştirme olsun; tabiat hiçbir zaman, insanların kendisine karşı hiçbir ahlakî sorumluluk taşımadığı sınırsız bir kaynak diye düşünülmemelidir.

AVRUPA'DAN DOĞUYA NÜKLEER ARTIK TRAFİĞİ BAŞLAYABİLİR Mİ?

Batı Alman Hükümeti'nin, nükleer artıklarının işlenmesi ve saklanması yolundaki Sovyet önerisini kabul etmesi durumunda, Almanya'nın nükleer artıkları komşumuz Sovyetler Birliği'ne taşınacaktır.

Moskova'ya ziyaret eden bir Alman yetkilisine verilen ve Şansölye Helmut Kohl'a ulaştırılmak üzere hazırlanmış bir mektupla yapılan Sovyet önerisi, henüz Batı Alman yetkililerce değerlendirilme aşamasındadır.

Batı Alman Çevre Bakanlığı, Sovyetlerle bu konuda işbirliği yapmalarının mümkün olduğunu açıklamıştır. Bu arada, Batı Almanya'da Wackersdorf ve Gorleben'de, nükleer artıkların depolanması ve yeniden işlenmesi amacıyla kurulacak olan tesislerin yapımı halkın büyük

muhafeletine rağmen sürdürülmektedir. Batı Almanya'ya ait nükleer yakıt çubukları ise, şu anda La Hague'da Fransızlara ait bir tesiste yeniden işlenmektedir. Batı Almanya, kendi nükleer programlarını kısıtlayacaklarını geçenlerde açıklamış olan İngiltere ve İsveç'le de bu konuda anlaşmalar yapmıştır.

Pazar mekanizması içinde, değişik alanların uzmanları, bütün dünyanın ortak sosyal çevresi olan tabiatı ve onun yenilenemeyen kaynaklarını, ciddi bir fayda-maliyet analizi yapmadan sorumsuzca tahrip ediyorlar ve onu, sıfır maliyetli ürünlerle dolu bir süpermarket gibi görüyor ve düşünüyorlar. Oysa sosyal sorumluluk ve ahlaki değerlerden tamamen arındırılan pazar mekanizması; üretim ve tüketimin özel ve sosyal çevrede ortaya çıkardığı fiziksel ve ruhsal kirlenmelerin oluşmuş bir fiyatı yok diye, insanların tabiatı sorumsuzca tahrip etmelerine izin verilmemelidir.

E.F. Schumacher'in deyişiyle üreticiler ve tüketiciler, yenilenemeyen yeryüzü kaynaklarını sonu, gelmez yapay ihtiyaçlarla sorumsuzca tüketerek yaptıkları fiziksel üretimi kâr sayıyorlar; oysa tüm insanlığın özsermayesi olan tabiatı farkında olmadan acımasızca yok ediyorlar. Aslında, ister üretici, isterse tüketici olsun, kimse tabiatın, ihtiyacından fazlasını almamalıdır.

Çevre sorunlarını en alt düzeye indirmek, hayatın kalitesini yükseltmek ve dünyayı yaşanır kılmak için, önümüzdeki yıllarda insanlar, daha az arabayla, daha az televizyonla, daha az buzdolabıyla, daha az kolalı içeceklerle ve daha az deterjanla yetinmek zorundalar. Çünkü kim ne derse desin, çevre sorunları önünde ya da sonunda bir üretim ya da tüketim faaliyetinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden onları azaltmanın ilk adımı tüketim düzeyini düşürmektir. Bunu sağlamak için, her yıl

üretimin, dolayısıyla tüketimin en az yüzde altı ya da yedi oranında artırılması gerekir. □

BERMUDA ÜÇGENİ'NİN SIRRI ÇÖZÜLDÜ

Bir Sovyet bilim dergisi olan Priroda, içinde gemilerin kaybolduğu söylenen Bermuda Üçgeni'nin var sanılan gizine bir açıklama getirdi. Dergide, deniz yatağındaki araştırmacıların, derin alçak basınç bölgelerinde - Bermuda bölgesinde olduğu gibi - tortuların üst tabakalarında, su ve metanın katı bir bileşiği olan gaz-hidrat katmanlarının varlığını keşfettiler ileri sürülüyor. Gaz-hidrat, düşük sıcaklık ve yüksek basınç durumlarında, altında önemli miktarlarda gazın toplanabileceği, kalınlığı 300 metreye kadar çıkan katı bir kabuk oluşturuyor.

Kabukta çatlaklar oluşursa gaz kabarcıkları okyanus yüzeyine çıkıyor. Okhotsk Denizi'nde gözlenen bir durumda, açığa çıkan gaz, havada, metan, karbon-dioksit ve hidrojen-sülfitten oluşan 500 metrelik "gösterişli, dev bir tüy" oluşturmuştu. Priroda'ya göre, bir çatlaktan bir seferde çok fazla gaz çıkarsa, yakınındaki bir gemi ya da alçak uçuş yapan uçak mürettebatı aniden oksijensiz kalarak "sır" olabiliyor.

New Scientist'ten çev.: Bülent KÜÇÜKBİLGİLİ